

Arbeitt var á Ísvirkunum í trinum skiftum við hvör sínum formanni. Formennirnir voru skaldid Poul F., Johan Bech og Erik Larsen. Maðurinn í miðjunni, Johan Bech, var ein af teimum, sum betalti dyrt fyrri at standa á odda í stríðnum. Hann var djavur og óvirkilgur fakfelagsmaður, og var ekki biðin aftur til arbeidis eftir kontantstríðið í 1934-35. Hann og tveir synir hansara noyddust til Íslands, har teir fóru at rögva út. Teir gingu allir triggir burtur. Myndin er tiken úttanfyri Ísvirkid í desember 1929. Mennirnir eru f.v. Poul F., Emil Niclasen, Jákup P. Petersen, Christian Johannesen, Johan Bech, Andreas Jespersen, „Kuldin“, Erik Larsen, Christian Hovgaard og Frederik Jespersen (Myndin tiken úr ný útkomnu bókini hjá Jóannes Dalsgaard um Fylking)

– Eisini staturin hevði stóran áhuga fyrri kolanámnum í Rangabotni tí varð tað blandað við enskt kol, var tað vælegnað til trolararnar og at stóru partur av trolarflotanum í Norðurlatantshavi kundu fáa kol úr Føroyum.

Jóannes Dalsgaard sigur, at tað var so stóru dentur lagdur í kolavinnuna, at tað varð jattað iløga uppá eina millión, og tað vóru øglingar pengar tá.

– Hesa tíðina komu nógv arbeidspláss til Tvøroyrar. Og ein kundi trúð, at fakfelagsrørslan fór at dovná nakad í „vælfærdini“.

Tað heldur Jóannes Dalsgaard kortini ikki.

Men hann sigur, at so kom kriggið og kollveldi alt fakligt virksemin, m.a. við tað, at verkfall varð bannað.

– Tá var pristalið komu og tað fekk tann heilt stóra áhugan hjá fakfeløgnum heldur enn timalønir. Høvdudenturin verður lagdur á at fáa lönirnar pristalsstilladar, so væl, sum gjørligt.

Og her nevni Jóannes eitt áhugavert dømi um, hvussu sterkt Fylking var.

– Einaferð samráðingar vóru, fingi havnarmenn grundlønir verður eina krónu og pristalsgjaldið verður 0,85 oyra fyrri hvørt stig.

– Men Fylking fekk betri sáttmála. Á Tvøroyri varð grundlønir 1,05 krónur og og pristalsgjaldið verður 1 oyra fyrri stigið. Soleiðis varð lønarlagið á Tvøroyri hægri enn aðrastaðni.

Korini batnaðu so smátt eftir 1937, tí tá komu tey bæði stóru arbeidsplássini AT og Føroya Kol í gongd av álvara.

Danskir figgingarstovnar og danska stjórnin stuðlaðu bæði AT, sum var ko-operativt og Føroya Kol, ið var privat.

Ein orsök in var tað góða sambandið millum arbeidara- og javnaðarørsluna og

dansku stjórnina.

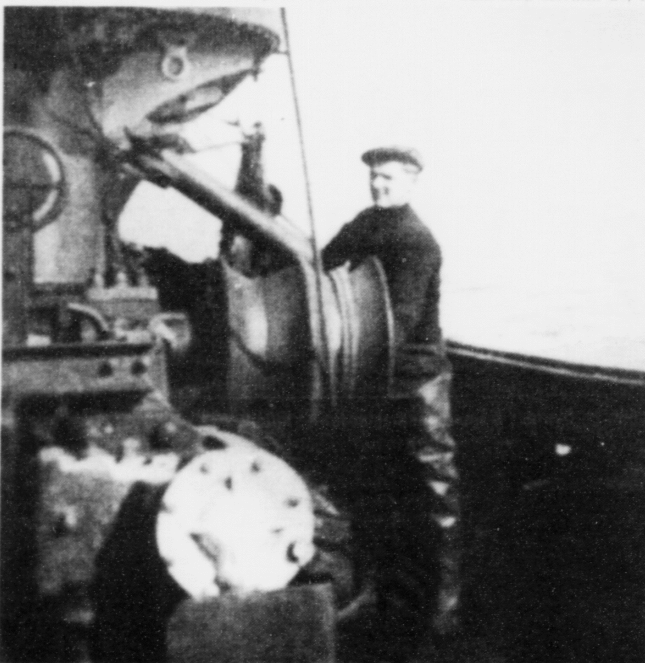
Orsök in til áhugan hjá dansku stjórnini var í fyrsta lagi tað ræðuliga arbeidsloysið, men eisini eitt ynski um at tryggja sær kol, nú spenningurin vaks í Europa.

Men danska stjórnin var eisini áhuga at tryggja Danmark kol, tí øll sóu, at tað

rigga?

– Nei, tað haldi eg ikki. Arbeidarafrýttøkurnar á Tvøroyri vóru heilt ymskar og orsök in til, at tær fullu, vóru eisini ymskar. Men virkisdemokratiið virkað.

– Ísvirkid fór tí at fortreytirnar sviku fullkomuliga. Heimskreppan skolaði inn yvir heim in og prisurin á frystum fiski fór í botni.

Herluf Niclasen umborð á Leivi Øssursyni. Myndin er úr stóru, søguligu bókini, sum akkurat er komin út í sambandi við, at elsta arbeidsmannafelag í Føroyum, Fylking á Tvøroyri fylti 75 ár

har ímóti kriggið.

Gingu ikki leingi

Men tær frýttøkurnar, fakfeløgini áttu gingi ikki so leingi. Var tað tí, sum onkur hevur sagt, tí at hetta slagid av sosialistiskari virkisSKIP-an ikki riggar, og ikki kann

meðan hann var í toppi, tá verkætlanin var gitin.

– Hin stóra fortreytin fyrri virkinum, útróðurin, sveik fullkomiliga.

Haraftrat kom so tað, at Skipafelagið ikki megnaði at flyta fiskin, sum tað hevði átið sær, og tí mátti Ís-

virkið leiga frystiskip sjálvt.

Fyrri at útvega sær fisk og við politiskum stuðli m.a. úr Danmark, fingi teir bygt nýggju havgangandi skip.

Teir fóru undir Íslands at fiska flatfisk, men eisini prisurin á tí fór í botn.

– Og so høvdu eisini gjaldforstrupulleika, sum øll onnur virki høvdu.

– Tá ið allar fortreytir sviku, var einki at gera.

– Við AT, var eitt sindur øðrvísi. AT var næststørsta frýttøka í Føroyum til 1952.

Frá 1937 til 1952 útbetalti AT 11 milliónir í arbeidsløn.

AT hoyknaði undir teirri vanligu kreppuni, sum beindu fyrri so nógvum øðrum, føroyskum virkjum.

– Heilt ítøkiliga orsök in var, at prisurin á ísfiski fall bráðliga og heilt óvæntað og landsstýrið vildu leingi ikki geva trolarunum saltfiskaloyvi.

– Tá ið teir endiliga fingi saltfiskaloyvi, fóru lastirnar fyrri skeytið, tí at salti var spilt, eisini hjá nógvum øðrum trolarum.

– Teir fóru til lands við tí „gula“ fiskinum, sum hann var nevndur.

– Samstundis sveik fiskiskapurin og haraftrat kostaði verfallið hjá fiskimannafelagnum AT nógv.

Jóannes Dalsgaard sigur, at hesir lusingarnir vóru so harðir, at tað vóru bær allarsterkastu frýttøkurnar, sum riðu stormin av, t.d.

ítøkiligum orsökum, sum hann hevur greitt frá í bókini.

– AT varð endurskipað, men als ikki í sama mun, og tað fór skjótt aftur. Vit kunnu eisini staðfesta, at tað politiski viljin at hjálpa AT var ikki til staðar í Føroyum.

– Hinevgen gjørdi danska Stjórnin, við Kampmann, figgjarmálaráðharran, á odda, í neyvum samstarvi við P.M. Dam eitt stórt arbeidi at bjarga frýttøkuni. Men fortreytin var, at Føroya Banki var við í bjargingarætlanini. Bankin var eisini leingi við, men av ókendum orsökum valdi Føroya Banki í síðstu løtu at lata aðrar keyparar sleppa frammat. Tí fekk Richard Thomsen virkið og skipini vórðu seld í allar ætir.

– Jóannes Dalsgaard sigur, at tað var ein vanlukka fyrri Tvøroyri, tí AT var tað størsta arbeidsplássið og tað kom ein djúp kreppa í kjalarværrinum á tí.

– Tað, sum bjargaði bygdini var, at har var eitt stórt ættarlið av røskum fiskimönnum, vandr upp í AT og teir fóru allir til Íslands at fiska.

Jóannes Dalsgaard sigur, at hesi djúpu kreppurnar, vóru tað bara tær sterkastu frýttøkurnar í Føroyum, sum hóraðu undan.

– Ein teirra var N.J. Mortensen, men teir vóru eisini ótrúliga varnir og óvanliga væl fyrri figgjarnar. Undir krignum, tá ið allir aðrir keyptu skip, seldi N.J. skip.

– Tað var harmiligt, at ikki var politiskur vilji at bjarga eitt nú Ísvirkinum, tí tað var ein sera áhugaverd vinnulívsroynd – framleiðslan har var sera framkomin og kundi verið eitt gott alternativ til klippfiskin, ið var fyrri stórum prísfalli. Eftir at Ísvirkid var farið av knóranum fóru prisirnir á frystum fiski upp aftur í Europa, hóast kreppuna, so hevði ein hildi virkinum uppi eina tíð afturat, hevði mannt verið øðrvísið í Føroyum og hevði virkið staðið til reiðar, tá ið útróðurin kom fyrri seg aftur. Ta hevði givið heilt aðrar møguleikar, ikki bara á Tvøroyri, men um alt landið.

Ikki nógv burturúr síðstu árunum.

Jóannes, í bók tina hevur tí hevur ikki gjørt so nógv burturúr teimum seinnu árunum.

– Nei, tað havi eg ikki. Orsök in til tað er, at í 1947 tekur Føroya Arbeidarafeleg yvir og hevur havt sáttmálasamráðingar, um vit siggja burtur frá 1951, tá ið Fylking fyrri seinastu ferð gjørdi sáttmála við Tvøroyarar Arbeidsgevarafelag.

– Eg mátti eisini seta mær eitt mark onkustaðni. Men tað er nógv eftir enn at granska og skrivað – ikki minst innan kolavinnuna og innan tann síðstgulgiga part in av søgu arbeidaraørslunnar.

Jóannes heldur, at tað

kann eingin ivi verða um, hvønn týðning, fakfeløgini hava havt.

– Tað eru tey, sum siga, at fakfeløgini seta so hørd krav, at tey beina fyrri virkjum. Men tað er ikki rætt og soleiðis ber ikki til at hugsa. Fakfelagsstríð er stættarstríð. M.a. verður ført fram, at kontanturin skuldi beina fyrri ymsum frýttøkum. Men tað er neyvur rætt.

– Tá ið ein stóru arbeidsgevari á Tvøroyri fór á húsagang, greiður hann frá orsökini til húsagangin í frágreiðingini til trotabúgvíð. Men hann tekur ikki kontantin uppá tunguna.

– Tað er eisini mong dømi um, at fakfeløgini hava vist ábyrgd fyrri sínum egnu frýttøkum við at lata lönina standa í virkinum og viðhvørt viku teir frá kontantgjaldinum og við at halda aftur í lønarkrøvum.

– Tað eru eisini nógv dømi um stættasamstarv millum fakfeløgini og arbeidsgevararnar, m.a. um trolarar, um handilsskúla, tekniska skúla og lærlingaviðurskipti.

– Og tað var Fylking og Javnaðarflokkurin á Tvøroyri, sum tryggjaðu størkeypmanninum Gudmundi Mortensen og bróður hansara Edwardi Míten, advokati, figging til Føroya Kol og tað stóru kolafyrítøkuna, sum kom í Rangabotni í tryktárunum. Hetta varð gjørt við stóð i tí áskoðan, at átti at verða gjørt fyrri bóta um tað sera stóra arbeidsloysið, ið herjaði á Tvøroyri í millumkrigstíðini.

– Alt var ikki friður og semja í arbeidarafrýttøkunum. Men tær ósenjur, sum vóru blivu altíð loystar á ein sømiligan og virðiligan hátt. Og eingin varð tvingaður at sleppa kravinum um at fáa lönina í hondina. Tvørturímóti varð eitt nú sligið fast, at eingin hevði skyldu at keypa frá AT fyrri tað, um ein arbeiddi har, ella avreiðdi har. Samstundis fekk krabbafólkið strangliga álagt at fara sømiliga við fólki, sum komu at keypa og ikki siga tað við börnini, um so var, at foreldrini skyldu gevast í trúnaði, skrivliga heim til fólkin. Hetta verður nevnt fyrri at undirstrika, at munur var á arbeidarafrýttøkunum og privatu frýttøkunum og tí ávisir størkeypmenn høvdu tann óvana at siga frá, um ein skyldaði ov nógv, uttan mun til hvørt, ið hoyrði og uttan mun til hvønn ein segði tað við – børn ella vaksni. Hetta var sera eyðmýkjandi.

Jóannes Dalsgaard minni at enda á, at stættarstríðið er ikki av enn í Føroyum, heldur enn nakra aðrastaðni.

– Fakligt stríð er stættarstríð. Stættarstríðið á Tvøroyri var hart og snúi seg um at tryggja verkafólkinum sum mest av tí ágóða, sum lønararbeiði gav. Í so máta er einki broytt í Føroyum og hetta er enn sum áður uppgávan hjá verkmannarørsluni.